

A NŐ HELYZETE, SZEREPE ÉS FELADATA A HÁZASSÁGBAN KÉT MEGKÖZELÍTÉS: JÉZUS ÉS PÁL

KÓKAI NAGY VIKTOR
Debreceni Református Hittudományi Egyetem

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK A HÁZASSÁGRÓL

Cikkemben a házasságra, mint az ókori világ alapegységét képző család / háztartás¹ bázisára tekintek, amely egy férfi és egy nő között kötetik a teremtes rendjének megfelelő módon,² Isten és népe szövetségének mintájára. Ekkoriban a család nem csupán a házaspárból és gyermekeiből állt, hanem a szolgák és rabszolgák is beletartoztak, mindazonáltal a családon belül a legmeghatározóbb a férj és felesége kapcsolata volt. A férfi volt a család feje, papja és teljhatalmú ura, a nő szerepe, a háztartás vezetésére, a betegek gondozása, és a gyermeknevelésre korlátozódott, ill. említést kell tennünk azokról a pogány kultuszokról is, amiben a nők is aktívan részt vehettek. Ez a fajta kettősség alapvetően abból adódott, hogy a család megélhetését a férfi tudta biztosítani, viszont a nő szolgáltatta ehhez a biztos hátteret. Persze a valóság messze nem volt ennyire rózsaszín: a nők alapvetően kiszolgáltatott

¹ A család kifejezésnek nincs pontos görög megfelelője, a házat, udvart jelentő *oikos* képezte az antik társadalom szociológiai és gazdasági alapját. A római jogban a *pater familias* gyakorolt minden hatalmat a családban, amelybe feleségén kívül gyermekei, azok házastársai, a szolgák és rabszolgák is beletartoztak. Az apa élete végéig a családi hierarchia csúcán állt. A hellenizmus hatására sokat javult a nők helyzete, megjelent az emancipálódott felsőbb osztályból származó asszony képe – vö. CHRISTINA URBAN: Die Rolle der Familienmitglieder, in K. Erlemann – K. L. Noethlichs – K. Scherberich – J. Zangenberg (szerk.), *Neues Testament und antike Kultur* (2.), Neukirchener Verlag, Neukirchen, Neukirchen, 2005. (17–21), 17–19. A zsidó és a pogány kultúra közötti különbségekhez lásd továbbá WOLFGANG SCHRAGE: *Ethik des Neuen Testaments*, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1985. 80k; 184k.

² Lásd KOVÁCS KRISZTIÁN: A házasság, a család és a szexualitás etikája, in Fazakas S. (szerk.), *A protestáns etika kézikönyve*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2017. (125–177), 131k.

helyzete a házasságon belül számos visszaélésre adott alkalmat a férfiak számára, függetlenül attól, hogy zsidó, vagy pogány családról beszélünk. Ezért tűnik roppant érdekesnek megvizsgálni, mit gondolt a nők helyzetéről a házasságon belül Jézus és hogyan vélekedik ugyanerről a témáról Pál.

2. JÉZUS TANÍTÁSA A HÁZASSÁGRÓL

Jézus egyik legnagyobb hatású egybefüggő tanítását Máté evangéliumában olvashatjuk, az ún. hegyi beszédet. Ez az első alkalom, amikor Jézus a tömeget tanítja, és nem kevesebbre vállalkozik, mint egy az élet minden területét szinte érintő törvényt magyarázattal alapozza meg hírét és tekintélyét (vö. Mt 7,28k). Közvetlenül a boldogmondások és két a gyülekezetre vonatkozó kép után Mózes törvényeit magyarázza a Mester, amelyek között a „Ne törj házasságot!” értelmezése a második a sorban. Nyilvánvaló, hogy ebben az esetben a házasság megromlására, illetve ennek következményére kerül a hangsúly,³ mindazonáltal az érvelés éppen a házasságot, sőt mint látni fogjuk, a házasságban élő nőt védi.

Úgy tűnik, Jézus ebben az antitézisben⁴ nem csak radikalizálja a törvény szavát, de ellene is mond annak a zsidó gyakorlatnak, mely az Ószövetségen alapulva, engedélyezi a válólével adását (vö. 5Móz 24,1kk). Ez az állítás azonban csak részben igaz, hiszen a zsidóságon belül is voltak olyan eszmei áramlatok, melyek ugyancsak tiltották a válást. Példaként említhetjük a qumráni közösséget, ahol azt vallották, hogy a házasság egyszeri, egy nő és egy férfi között, tehát a válás nem engedélyezett (CD 4,20–5,1⁵ QTemp 57,17–19⁶), tegyük azért ehhez hozzá, hogy a CD szövege inkább a többne-

³ A hetedik parancsolatnak hagyományosan három irányba mutat az értelmezése: általános szexualitika; házasságtörés a gyakorlatban (horizontális kapcsolatban); házasságtörés/hűtlenség a szövetségben (vertikális kapcsolatban) – lásd SÓHAJDA LEVENTE: Lo tinaf, in Hodossy-Takács Előd (szerk.), *A tíz ige*, Tanulmánykötet Marjovszky Tibor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából, DRHE, 2013. (111–119), 111k. Nyilván ez a három irány szorosan összetartozik és egy eredőre mutat: a közösség felbomlására, amit a paráznság idéz elő: „Ez a viszony, ez a ‚közelség‘ sérül, amikor török a kapcsolat, amikor kilépés van, amikor a *naaf* megtörténik. Valami eltörik, ami megsemmisíti az addig viszonyt” (i. m. 114).

⁴ Részletes vizsgálatához lásd KÓKAI NAGY VIKTOR: *A hegyi beszéd*. A hegyi beszéd értelmezése a nagyobb igazság tükrében, KRE HTK Doktorai Iskola – L'Harmattan, Budapest, 2007. (167-179).

⁵ „...Az egyik (csapda) a paráznság: ha két asszonyt (21) vesznek feleségül életük során, holott a teremtetés alaptétele: ‚férfinak és nőnek teremtetete őket‘ (5,1) És akik a bárkába mentek, azok is ketten mentek a bárkába.” (KOMORÓCZY GÉZA: *Kiáltó szó a pusztában*, Osiris, Budapest, 1998. 100.)

⁶ „Nem vehet feleséget magának (16) a népek minden lányából, hanem az ő atyjának házából kell vegyen egy asszonyt, (17) apja törzséből. És hozzá nem vehet még egy asszonyt, hanem (18) az asszonynak egyedül kell vele leélnie élete minden napját, és ha ő meghal, vegyen a férfi (19) egy másik nőt atyja házából, törzséből.” (JOHANN MAIER: *Die Qumran-Essener: Die Texte vom Toten Meer (I)*, Reinhard Verlag, München – Basel, 1995. 418.)

júság ellen emel szót, mint ahogyan a magyarázat alapjául szolgáló 5Móz 17,14–17-ben is erről olvashatunk. Ugyanakkor vannak a kutatók között olyanok is, akik úgy vélik, már az Ószövetségben megjelenik a válás teljes tiltása a Mal 2,15k-ben,⁷ mások ezt úgy értelmezik, hogy ebben a szövegben csak a jogtalan, az averzió alapuló válást veti el Malakiás próféta.⁸ Bármelyik véleményt fogadjuk is el, azt feltétlenül előre kell bocsátanunk, hogy a válás elterjedt gyakorlat volt a korabeli zsidóságban, valamint a házasságtörés igen súlyos vétségnek minősült, mely akár halálbüntetés is vonhatott maga után, mégpedig az abban résztvevő mindkét fél számára (3Móz 20,10; 5Móz 22,23kk).

Az értelmezéshez elengedhetetlenül fontos, hogy a logiont (par. Lk 16,18) egy másik megfogalmazásban is megtalálhatjuk az evangéliumon belül, a Mt 19,9-ben (par. Mk 10,11k).⁹ Jóllehet, ez utóbbiban a két szöveg (vita a farizeusokkal – Mt 19,3–8 és az újráházasodás tiltása – 19,9) vélhetően egymástól teljesen független tradícióhoz tartozott eredetileg, mégsem választhatjuk el azokat egymástól, hiszen már Márknál (10,11-12) egygé válnak,¹⁰ és ennek megfelelően veszi át Máté is – Lukácsnál ugyanakkor a vitabeszédben megjelenő anyag teljesen hiányzik. Itt a hegyi beszédtől eltérően, nem a válást tiltja meg Jézus, hanem a válás utáni újabb házassághoz kötést mindkét fél számára, amit a „lesznek ketten egy teste” gondolatával indokol.¹¹ Ez azért feltűnő, mert a korabeli zsidó jogalkotásban, csakúgy, mint a görög-római kultúrkörben a válás ténye egyértelműen biztosította az újránházasodás lehetőségét.¹² Másrésztől az is általánosan elfogadott norma volt, hogy a

⁷ JENS – WILHELM TAEGER: Der grundsätzliche oder ungrundsätzliche Unterschied. Anmerkungen zur gegenwärtigen Debatte um das Gesetzverständnis Jesu, in I. Broer (szerk.), *Jesus und das jüdische Gesetz*, Kohlhammer, Stuttgart, 1992. (13–35), 17.

⁸ WILLIAM A. HETH: Jesus on Divorce: How my mind has changed?, in *The Southern Baptist Journal of Theology* (6/1.), 2002. (4–29), 7. Ugyanakkor, ha az 5Móz 24,1 éppen abban az esetben engedélyezi a válást, amennyiben a férfi valami kivételt talál a feleségében, Malakiás pedig ezt tiltja meg ezen a helyen, akkor mégiscsak a válás teljes tiltásáról beszélhetünk.

⁹ A hegyi beszédben megjelenő tanításhoz nem kapcsolódik szervesen a házasság nélkül maradás kérdésköre (Mt 19,10kk). Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy ennek a tanításnak fontos részét képezi ez a kiegészítés (vö. GORDON WENHAM: Does the New Testament approve remarrying after divorce?, in *The Southern Baptist Journal of Theology* (6/1.), 2002. (30–45), 38). Ami igazán érdekes, hogy hallva a házasság és válásról szóló tanítást, miért éppen a nőtlenség lehetősége fogalmazódik meg a tanítványokban? Ennyire nehéznek gondolták a válás nélküli életet, hogy inkább a nőtlenséget választották volna? Vagy Isten Országának közelre várása tette volna feleslegessé a házasság intézményét? A téma bővebb kifejtését lásd HEINRICH GREEVEN: Ehe nach dem Neuen Testament, in *NTS* (15), 1968–69, (365–388), 367–376.

¹⁰ Vö. Greeven, i. m. 376.; részletesen lásd Schrage, Ethik, 84.

¹¹ Ezzel Jézus egyértelművé teszi, hogy a férfi és a nő egymásra találása megfelel a teremtés rendjének, Isten akaratának. Egy testté válásuk pedig soha nem válik semmissé – vö. Schrage, Ethik, 82k.

¹² Wenham, i. m. 39k; Heth, i. m. 10.

meglévő házasságot nem tette semmissé egy új házasság, a régi érvényben maradt, hacsak nem történt „elhálás”, vagyis paráznaság (vö. 1Móz 12,14kk; 20),¹⁵ ill. felbomlott az egyik fél halálával.¹⁴ Ezzel pedig Jézusnak is tisztában kellett lennie, csakúgy, mint a tanítványoknak, viszont éppen ez a megállapítás számomra valószínűvé teszi, bár erre a szövegből nem találunk támpontokat, hogy a paráznaság esetében adott válólevél ugyancsak lehetővé tette az újbóli házasságot,¹⁵ hiszen egyébként miért kellett volna egy hivatalos irattal igazolni a válás tényét? Ami viszont feltűnő eltérés, hogy míg a zsidó és a római jog megkövetelte a válást (paráznaság esetében), addig Jézusnál ez csak egy lehetőség, tehát az így megroppant szövetség két ember között továbbra is helyrehozható.

Ha egymás mellé helyezzük a szinoptikus elbeszéléseket, van még egy eltérés, amit nem hagyhatunk figyelmen kívül: Máténál úgy a 19,9-ben, mint az 5,32-ben megjelenik a „paráznaság esetét kivéve”¹⁶ kiegészítés, amit néhányan redakciónak tekintenek,¹⁷ amit Máté azért kapcsolt volna hozzá a logionhoz, hogy mégis érvényt szerezzen az ószövetségi törvénykezésnek, esetleg a rabbinikus tradíciónak. De olyan véleménnyel is találkozunk a kutatók részéről, amely éppen Máté hagyományát tekinti eredetibbnek és az 1Kor 6,15-7,16-ban megjelenő tanításra hivatkoznak, ahol ugyancsak találkozunk a válás lehetőségével, tehát az első evangélista őrizte volna meg hűségesebben a jézusi tanítást.¹⁸ E vélemény szerint Márk és Lukács inkább túloz, vagy még találóbban, általánosít, mely általánosítás megenged bizonyos kivételeket, azonban „jó okunk van feltételezni, hogy Jézus maga mondta ki a kivétel (sc. a paráznaság oka) lehetőségét”¹⁹.

Akár eredeti jézusi, akár az evangélista kiegészítése, nyilvánvalóan fontos, hiszen nem lehet véletlen, hogy mindkét helyen megjelenik a kivétel,

¹⁵ Vö. MARKUS BOCKMUEHL: Matthew 5,32; 19,9 in the Light of Pre-Rabbinic Halakhah, in *NTS* (35), 1989. (291-295), 293k.

¹⁴ Ehhez kapcsolódóan említést kell tennünk a Mt 22,23-33-ról is, amely csak annyiban kapcsolódik a témánkhoz, hogy itt is megjelenik a házasság, de egészen más összefüggésben. Itt megtudjuk, hogy a házasság ehhez a világhoz tartozik, ebből adódóan a feltámadásban elveszíti jelentőségét. Ennek ellenére a teljességre mutat, tehát nem ebben a világban nem veszíti el az érvényét. Ez a kettősség jelenik meg Pálnál is az 1Kor 7,29-31-ben (lásd lentebb) – vö. BO REICKE: *Ehe IV*, in *TRE* 9, de Gruyter, Berlin – New York, 1982. (318-325), 323k.

¹⁵ Az ekörül kialakult vitáról, érvekről és ellenvéleményekről jól átlátható bemutatást ad W.A. Heth, *Jesus on Divorce* című cikkében, figyelembe véve az összes szöveget, ami a Bibliában ezzel a témával foglalkozik.

¹⁶ A két helyen nem ugyanaz a görög eredeti (*parektos logu porneias* – Mt 5,32; *mé epi porneia* – Mt 19,9), ennek ellenére helytállóan vélem ezen a helyen egységesen kezelni azt.

¹⁷ Így pl. JOACHIM GNILKA: *Jesus von Nazaret*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, ©2000. 223.

¹⁸ Heth, i. m. 8; vö. i. m. 10kk.

¹⁹ Heth, i. m. 16.

ami erősíti a szabályt, és aminek a válólével adása lehet a következménye. Ez persze jóval kisebb teret ad egy ilyen irat kiállításának, mint azt az 5Móz 24,1b lehetővé teszi: „Ha valaki feleségül vesz egy lányt, és a férje lesz, de később nem találja kedvére valónak, mert *valami ellenszenvest talál benne*, akkor írjon válólévelet...”²⁰ Ezt az ószövetségi szöveget olvasva, mindenféleképpen említést kell tennünk arról, hogy a válással tisztátalanná válik az asszony, de nem más férfiak számára, hanem éppen a válólévelet adó férfi számára (5Móz 24,4). Ugyancsak fontos észrevétel, hogy Máté passzív formát használ az 5,32a-ban, ellentétben Lukáccsal, aminek háttérben talán az a zsidóságra jellemző nézet fedezhető fel, miszerint a férj nem törhet házasságot, csak a feleség. Pontosabb a férj csak más házasságát törhette meg, a sajátját nem.²¹ Ezzel szemben a lukácsi megfogalmazásban, hasonlóan a márkai tradícióhoz, mind a két fél elkövetheti a házasságtörést, abban a pillanatban, amikor válás után újabb házasságot köt. Sőt, Márknál maga a feleség is kezdeményezheti a válást, amely megfogalmazás elképzelhetően már nem palesztinai háttérre utal.²² Nézetem szerint azonban, ebben Máté sem tér el a szinoptikus tradíciótól, nála is megjelenik annak a lehetősége, amikor a férfi, férj válik házasságtörővé, sőt, nála még szigorúbbá válik a férfi elbírálása, hiszen már a bűnös tekintet paráznává teszi! Ezt az állítást még az sem enyhíti, ha elfogadjuk *H. Greeven* felvetését, miszerint a poligámia,

²⁰ Ha Jézus maga fűzte hozzá ezt a kitévelt a tanításához, akkor ez alkalommal a hilleli iskolával szemben, *Sammai* iskolájának nézőpontjához kerülne közel (lásd Bockmuehl, i. m. 291; Heth, i. m. 11). Ugyanakkor radikálisabb is *Sammainál*, ami éppen a szeretet mindennekefelett állóságából vezethető le, hiszen a válást csak lehetőségként veti fel, nem kötelező következményként.

²¹ Ez abból a meggyőződésből eredt, hogy a nő a férfi tulajdona, ezért az idegen házasságba betörő férfi képes csak kárt okozni abban, hiszen valaki más tulajdonát veszi el (Gnilka, i. m. 73k); ennek etikai vonatkozásaihoz: JOCHEN DOUMA: *Tízparancsolat*, Iránytű Kiadó, Budapest, 1994. 186. továbbá JAN MILIČ LOCHMAN: *A szabadság útjelzői*. Etikai vázlatok a Tízparancsolathoz, Kálvin Kiadó, Budapest, 1993. 107.

²² Vö. WILLIAM D. DAVIES – DALE C. ALLISON: *Matthew I.* (ICC), Clark, Edinburgh, 1988. 527; Wenham, i. m. 33. Közismert, hogy a zsidóságon belül sokkal kevesebb joga volt a nőnek a házasságon belül, mint a pogány világban, ahol a nő is kezdeményezhette a válást és igényt tarthatott a vagyon egy részére. Ma már azonban az is egyértelművé vált, hogy a zsidóságon belül is differenciáltabb a kép, amit kiválóan alátámasztanak az Elefantinében élő zsidó diaszpórából előkerült arámi nyelven megfogalmazott iratok, amelyek között hét házassági szerződést is találunk. Több ezek közül számol a válásnak azzal a lehetőségével, amikor a nő kezdeményezi azt és az a legérdekesebb, hogy a felek egyenrangúak abban a pillanatban, hogy a válás kilátásba kerül. További érdekessége a szövegeknek, hogy utalás sem történik azokban az 5Móz 24,1-2-re. Lásd KARLHEINZ MÜLLER: *Gesetz und Gesetzerfüllung im Frühjudentum*, in K. Kertelge (szerk.), *Das Gesetz im Neuen Testament*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 1986. (11-27), 12k. K. Müller még számos példát említ cikkében a házasságkötés joggyakorlatához kapcsolódva, melyek ugyancsak meglehetősen szabadon kezelik a Tórárt (vö. 13kk). Lásd továbbá a témához STEFAN SCHORCH, *Hellenizing Women in the Biblical Tradition: The Case of LXX Genesis*, in *BIOCS* (41), 2008. (3-16), 10-13. Fontos megállapítás, hogy míg Izraelben a házassági szerződés a férj és az asszony családja között kötött, addig a Ptolemaioszok korában, Egyiptomban a férj ugyanezt a feleséggel kötötte (i. m. 13).

ha ritkán is, de Jézus korában még legitim formája lehetett a házasságnak,²³ hiszen ez esetben a jézusi szó éppen a pusztá kívánságra hívná fel a figyelmet, anélkül, hogy a másik nő feleségül vétele számításba jönné. A lényegét azonban H. Weder ragadja meg talán a legteljesebben: „A házasságtörésnek nem én, a kapcsolatba betörő vagyok a témája, az antitézis tulajdonképpeni témája és lényege sokkal inkább a kapcsolat, ami egy életteret ábrázol, ebbe nem lehet büntetlenül kárt okozni”.²⁴

Kétségtelen, hogy amennyiben a 3. antitézist a 2-től elszigetelve szemléljük, akkor a nő helyzete rosszabb, mint a férjéé, hiszen a férfi csak abban az esetben paráználkodik, amennyiben egy elvált nőt vesz feleségül, vagyis, maga a válás csak a nőt teszi házasságtörővé. Ez nem csak azért okoz nehézséget a megértésben, mert – úgy tűnhet – a férfiakkal „kivételezik” Jézus / Máté, hanem azért is, mert a válólevél a nők védelmét is szolgálta a zsidóságon belül.²⁵ Ez a védelem szűnne meg a válólevél lehetőségének tiltásával. Mindez azonban úgy is értelmezhető, hogy a válólevél tiltásával Jézus a nőket éppen kiemeli a tárgyiasított létből, megszüntetve a férfi jogi privilégiumát, vagyis Jézus éppen a nők érdekeit védi, hiszen a válás megtiltásával egyenrangú társsá emeli őket férjükkel.²⁶ Egy valami azonban még ennél is egyértelműbb: a válás tiltásával – ami Jézus tanításának a valódi középpontja – a válólevél adása egyenesen feleslegessé válik.

Felmerül azonban egy logikai ellentmondás a két antitézis között. Ha már a gonosz kívánsággal való tekintet paráználkodás (5,28), és ennek okán engedélyezett a válás (5,32), akkor tulajdonképpen bármikor elválhat bárki, hiszen a tekintet mögött meghúzódó kívánság bizonyíthatatlan, viszont állítható. Ebben az esetben nem történik más, minthogy még könnyebbé tettük a felek válását, kezükbe adtuk a legrugalmasabban alkalmazható válási okot. Ez a gondolkodás nyilvánvalóan félrevezető, bármennyire logikusnak tűnik is, hiszen Jézus éppen a házasság védelme mellett emeli fel szavát, utalva annak egyszeri voltára. Ha viszont észrevevessük, hogy míg a 2. an-

²³ Greeven, i. m. 382.

²⁴ HANS WEDER: *Die „Rede der Reden”*, TVZ, Zürich, 1994. 115.

²⁵ RUDOLF SCHNACKENBURG: *Matthäusevangelium (1,1-16,20)*, Echter Verlag, München, 1962. 56. Jegyezzük meg, hogy ugyanezt a védelmet szolgálták azok a javak is, amelyeket a férj a házasságkötés előtt adott a jegyesének és amit az esetek többségében az asszony családja őrzött meg. Ezekhez a feleség válás után juthatott hozzá, ill. a férj halála esetén – Schorch, i. m., 8k.

²⁶ Schnackenburg, i. m. 56; Gnllka, i. m. 224. EDUARD SCHWEIZER: *Die Bergpredigt*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1982. 38; GERHARD LOHFINK: *Jesus und die Ehescheidung. Zur Gattung und Sprachintention von Mt 5,32*, in H. Merklein – J. Lange, *Biblische Randbemerkungen*, Echter Verlag, Augsburg, 1974. (207-217), 211.

titézis férfiakra vonatkozik (asszonyra tekint²⁷), addig a 3. antitézis, a nők elbocsátásáról beszél, tehát a „házasságot törni” kifejezés a nőkre vonatkozik, akkor feloldódik ez az ellentmondás. Mi a különbség a kettő között? Alapvetően az, hogy a harmadik antitézis esetében egy bizonyítható, megtörtént eset teszi csak lehetővé a válást. A nők elbocsátásánál nem elegendő a feltételezés, bizonyíték kell.²⁸ Ha a kívánsággal tekintés – ami lássuk be bizonyíthatatlan – a férfiak esetében ugyanolyan súlyú, mint a nők estében a ténylegesen elkövetett házasságtörés, akkor ez bizony semmi jót nem jelent a férfi olvasók számára.

Jézus tanításában a házasságról és válásról tehát a nők, nem csupán egyenjogúként jelennek meg,²⁹ hanem határozottan nagyobb védelmet élveznek. Nyilvánvalóan Jézus gondolatait nem a feminizmus ihlette, hanem az egyszerű tény, a gyengébb, kiszolgáltatottabb nagyobb védelmet kell kapjon, valamint annak a szokásjognak a felülírása, amely pusztán a férj tulajdonaként tekintett a feleségre. Jézus alapjaiban változtat tehát az ember hozzáállásán, amikor rámutat arra, hogy a férfi sokkal korábban, már pillantása által ugyanazt a bűnt követi el, amit a nő tette által. És e kettő egy szintre helyezésével határozottan állást foglal a nők védelmében.

3. VÁGYAINK ÉS A HÁZASSÁG

Következő „esettanulmányunk” a nők helyzetének vizsgálatában Pál 1 Korinthusi levele lesz. Miközben kijelenthető, hogy az apostol a közeli vég várakozásában égve nem hagyott hátra számunkra a családi életre vonatkozó kidogozott etikát, a házasság és válás kérdése – ahogyan fentebb utaltunk már rá – a korinthusi gyülekezetben is megoldásra váró problémát jelentett. Sőt, az is kijelenthető, hogy a közösségben vélhetően ismert volt Jézus tanítása a válásról, legalábbis erre enged következtetni az 1Kor 7,10 vers, ahol Pál kifejezetten hangsúlyozza, hogy a válás tiltása az Úrtól van. Nem megalapozatlan ennek fényében, ha Pál tanítását, a jézusi szó első kommentárjaként szemléljük, sőt nagy valószínűséggel állítható, hogy annak háttérben éppen a mátéi tradíció áll.³⁰ Ezt látszik igazolni a 11. versben a kitételhez hozzáfűzött magyarázat is, ami teljesen megfelel a szinoptikus értelme-

²⁷ Az „idegen asszony” egyértelműen egy másik házasságban élő asszonyra vonatkozik és nem általában a nőkre, és végképp nem a saját feleségre – Schrage, Ethik, 86.

²⁸ Itt feltétlenül utalnunk kell a féltékenység törvényére, a 4Móz 5,11-31-ben. Ennek a jogi aktusnak éppen az a lényege, hogy nem elég, ha feltételezi a férj, hogy megcsalta őt a felesége, vagyis tisztátalanná vált, annak egy bizonyítási eljárás során is igazolódnia kell.

²⁹ HERMAN RINGELING: Frau IV., in *TRE 11.* de Gruyter, Berlin – New York, 1983. (431-436), 432.

³⁰ Heth, i.m. 13k.

zésnek: „Ha azonban elválík, maradjon házasság nélkül...”. Ugyanakkor a vers folytatásában úgy tűnik, Pál lehetőségként veti fel, hogy a válás után újból kibéküljenek a felek, ami az 5Móz 24,1kk alapul véve, csak akkor volt lehetséges, ha közben nem kötöttek házasságot mással. Az apostol ezen a helyen tehát azt a tradíciót magyarázza, ami a szinoptikus közös anyaghoz tartozott (lásd fentebb). Pál azonban bevezet egy új fogalmat is, ez pedig az „elkülönülés” lehetősége (1Kor 7,5), ami nem egyenlő a válással, hiszen ezt követhette a kibékülés.⁵¹

Jézus tanításában csupán a kívánság és ennek gyakorlati megjelenése, a házasságtörés jelenik meg, mint ami szétforgácsolhatja a házasságot – ami egyébként megfelel a zsidóság gondolkodásának, hiszen ott gyakorta foglalták össze a „kívánni” kifejezéssel az összes vágyakon alapuló elhajlást, amihez bázist a 10. parancsolat szolgáltatott (vö. 2Móz 20,17 / 5Móz 5,21). Pálnál ennél részletesebben jelennek meg azok a problémák, amelyek a házasságot veszélyeztették.

Első helyen nála is a paráznaság kérdése tűnik fel az 1Kor 6,12-20-ban. A 12. versben megjelenő mondat egyértelműen arra a szabadságideálra utal, ami széles körben ismert volt a kortársak között⁵² és nyilván a gyülekezet is örömmel beépíthette saját identitásába (mai megfelelője: jogom van hozzá...); de az is elképzelhető, hogy Pál maga reflektál (vö. Gal 2,4-5; 5,1) ezekre a szavakkal azokra a hírekre, amelyek a gyülekezetről a fülébe jutottak.⁵³ Miközben az apostol alapvetően egyetért ezzel az állítással, azt azért egyértelművé teszi, hogy a szabadságnak is határt szab a hasznosság és a hatalom alá kerülés (hasznosság és építés az 1Kor 10,23-ban). Az pedig a szabadság végállomása, amikor a „megszokás törvénné válik”:⁵⁴ az ember annak lesz a szolgálója, amivel úgy vélte szabadságában áll élni. A 6,12-14-ben felvetett kijelentést Pál három oldalról világítja meg: 6,15 – vertikálisan; 6,16 – horizontálisan; 6,19 – annak belső vetületét hangsúlyozva⁵⁵, miközben felmutatja, ez a három szétválaszthatatlanul összetartozik: hiszen korinthusiak által pusztán testi vágyak kiélésének gondolt (kultikus)paráznasággal szemben

⁵¹ HANS DIETER BETZ: *The Sermon on the Mount*, Fortress Press, Mineapolis, 1995. 254; Van egy olyan álláspont is ezzel kapcsolatban, hogy míg az elbocsátás (*afienai*) a zsidó férfinak állt jogában ezzel felbontva a házasságot, addig a nőnek csak elkülönülni (*chórisein*) lett volna joga (vö. Betz, i. m. 254 (*Daube* nézetére utal)).

⁵² Esetleg a görög filozófiából – lásd TÓKÉS ISTVÁN: *A korinthusbeliekhez írt első levél magyarázata*, Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad, 1995. 145k.

⁵³ Vö. ANDREAS LINDEMANN: *Der erste Korintherbrief*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2000. 145.

⁵⁴ KÁLVIN János: *Az első korinthusi levél magyarázata*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2015. 142.

⁵⁵ Lásd BRUCE N. FISK: PORNEUEIN as Body Violation: the Unique Nature of Sexual Sin in 1 Corinthians 6.18, in *NTS* (42), 1996. (540-558), 554-557.

éppen a házasság teremtési rendje jelenik meg megvilágítandó a hívő ember és Krisztus / Isten közösségét.

Az eledelről és gyomorról szóló mondás kapcsán vannak, akik úgy vélik, ez szintén a korinthusiak közmondásszerű megnyilvánulása, mások Pál megfogalmazásának tekintik. Az egyértelmű, hogy valamiféle átvezető funkciója kell legyen az első kijelentés és a paráznság kérdése között, mint ahogyan az sem kétséges, hogy mindkettő kapcsolatba hozható a bálványokkal. Vélhetően arra utal, hogy a korinthusiak ugyanolyan jelentéktelennek gondolták a szexuális együttléteket a paráznákkal, mint az evést: a pillanat múlandó szükségszerűsége. Pál ezzel szemben arra mutat rá, hogy a test (*sóma*) nem egy megvetendő, bármire használható porhüvely csupán szemben a lélekkel, hanem az Ószövetség gondolkodását követve, az ember maga.³⁶ Ezt két érvel támasztja alá: egyrészt, a feltámadás testben fog megtörténni (ez majd a 15. fejezetben nyeri el mélységét és megalapozottságát), még ha ez a test más is lesz, mint a mostani, hiszen nyilván a megsemmisítésre szánt gyomor is a földi test része.³⁷ Másfelől a férfi teste, mint Krisztus tagja nem lehet egy parázna tagja is egyben. Érdekes értelmezést javasol Kálvin az 6,16b kapcsán: az 1Móz 2,24-et Pál nem a parázna nővel való közösülésre alkalmazza, hiszen ezzel elferdítené eredeti értelmét, ami a házasságban való teljes egységet bontja ki. Sokkal inkább arra utalna, hogy míg a nővel való teljes közösség az egy testben írható le, addig a Krisztussal való közösség ennél sokkal több, hiszen egy lélekké is válunk övele (6,17).³⁸ Ennek tükrében azonban még nagyobb árulás, ha a testi kísértésnek engedve mindezt kockára teszi a férfi. Vegyük észre, ez a fajta kísértés a férfiakra jellemző, nők esetében nem is tárgyalja Pál!

Ahogy fentebb láthattuk, Jézus is úgy vélte, hogy a saját házasság tönkretétele nem csak a nőkre vonatkozatható. Pál pogány címzettjeit azonban legalább ugyanennyire meglephette az apostol kijelentése, hiszen a zsidósághoz hasonló módon a görög-római jogalkotás is a házassági hűséget alapvetően a nőtől követelte meg. A férfi akkor követett el vétséget, ha úgy hált egy szabad nővel, hogy annak ura (*pater familiae*) nem tudott róla; a rabszolgával, hetérával és szakrális prostituálttal kötött nemi kapcsolat elfogadott volt úgy a házas, mint a nőtlen férfi esetében. Ma már úgy véljük, hogy a korábban feltételezett Afrodité szentélyéhez köthető kultikus prostitúció ugyan már nem volt jelen Pál korában Korinthusban, ennek ellenére egy kikötővárosban nem volt nehéz prostituáltakkal találkozni, legyenek

³⁶ Vö. RUDOLF BULTMANN: *Az Újszövetség teológiája*, Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 162-168.

³⁷ Lásd Fisk, i. m. 548.

³⁸ Kálvin, i. m. 145.

azok szakrálisak, vagy profán sorstársaik, esetleg egy erre a célra vásárolt rabszolgánő (*porné* – összefoglaló név). Az apostol megfordítja a paráznaságról alkotott közvélekedést, amikor kijelenti, aki paráznával egyesül maga válik paráznává. A jelző tehát, amit könnyedén ráaggattak egy nőre, a férfira száll. Ez az érvelési logika megfelel Jézus házasságtörésről szóló tanításának (lásd fentebb).

A 18. versben nem a korinthusiak szlogenjét idézi Pál test és lélek különállásáról, hanem arra hívja fel a figyelmet, hogy mivel csak a szexuális közösülés által lehet két test egy,³⁹ ezért, ha az ember Krisztus tagja és egy olyan testtel válik egygé, amelyik viszont nem az, akkor ebből következően a saját feltámadását kockáztatja, személye teljessége kerül veszélybe (vö. Péld 5,9–11; 6,26–29; l. továbbá Sír 10,29; 19,1k).⁴⁰ Éppen ezért egy keresztyén nem csak saját maga miatt nem paráználkodhat, hanem legfőképpen azért, mert Krisztus tagjává vált a keresztségkor. Ezért a test immáron nem lehet a bűn, sem az ember saját tulajdona, hanem Istené, vagyis elvárható tőle, hogy hálából Istent dicsőítse és ne vágyai után menjen (vö. Róm 12,1). Mindez azonban nem a szexualitás leértékelését, sokkal inkább annak méltó helyre kerülését szolgálja az ember életében. A szexualitás legmegfelelőbb helye pedig a házasság, ez Pál érvelésének a következő pontja.

Most az apostol a házasság / jegyesség kérdéséhez kötődő problémákat veszi sorra. A főtémához csak részben köthető szál jelenik meg a 7,17–24-ben a gyülekezeti tagok helyzetéről, majd visszatér az egyedül élés – házasság kérdéséhez, végül a szakaszt egy az özvegyekről szóló tanítás zárja (39k).

Logikátlanak tűnik a 7,1-et Pál véleményeként érteni, ha a következő mondataiban (2–3) ezzel éppen ellentétes álláspontot fogalmaz meg. Valószínű, hogy a gyülekezet véleményét (vö. 1Kor 6,12), esetleg feltett kérdéseiket, de mindenképpen egy általuk jól ismert és használt szlogent idéz.⁴¹ A közösségben feltehetően a szabadossággal szemben, annak ellenhatásként kialakult egy aszketikus álláspont, vagy legalábbis egy kritikus reakció (vö. 6,12-20). Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy létezett egy szabados és egy

³⁹ Roppant izgalmas, hogy mennyire másként alkalmazza Pál a teremtéstörténet klasszikus mondatát, mint Jézus teszi (vö. Mk 10,5–9, Mt 19,3–6). Láthattuk, hogy Jézus a házasság védelmében alkalmazza, Pál viszont a szabadosságot cáfolja ezzel az érvel. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy mégis ugyanazon téma körül forog a gondolat: hűség szemben a hűtlenséggel.

⁴⁰ Vö. Fisk, i. m. 556.

⁴¹ Vö. GOTTFRIED FITZER: *πορνεία, πόρνη*, in Balz, Horst – Schneider, Gerhard (szerk.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament, III.*, Kohlhammer, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz, 1983. 328–333. 333–336, 331; Schrage, Ethik, 187. – Pál álláspontjának tartja pl. CSERHÁTI SÁNDOR: *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt első levele*, Luther Kiadó, Budapest, 2008. 297.

aszketikus csoport a közösségen belül,⁴² lehet, hogy a korabeli Korinthusban a pogány kultuszok és filozófiák révén az aszketikus életvitel „benne volt a levegőben”.⁴³ Pál azonban tisztán látja, az aszkezis, ha nem a Lélek ajándéka – ami nem mindenkinek adatik meg – akkor a test- és szexualitásellenesség könnyen átbillenhet ennek ellenkezőjére, de mindenképpen torzul az ember személyisége.⁴⁴

Míg az idézett kijelentés csak a férfiakra (*anthrōpos* a LXX szóhasználatát tükrözi) vonatkozott, Pál tanítása következetesen egyenlő partnerként kezeli a férfit (*anēr*) és a nőt (*günē*). A hangsúly azon van, hogy úgy a férfinak, mint a nőnek saját társa kell legyen (vö. 1Kor 11,11k), mert a házasság képes mederben tartani az ember szexuális vágyait.⁴⁵ Az a fajta kölcsönösség, ami az apostol válaszában első mondatában megjelent, tovább folytatódik: egyik fél sem (ki)használója a másiknak, mindkettőnek joga és kötelezettsége van egyszerre a kapcsolaton belül. Azzal pedig, hogy a férfi nem ura a maga testének, hanem a felesége, Pál modernebbül gondolkodik még pogány kortársainál is:⁴⁶ egyikük sem foszthatja meg a másikat attól, ami jár neki (*aposterein* – lásd Jak 5,4), vagyis saját magától!

Ezt a szabályt csak egy időre lehet felülírni, ha a felek közösen döntenek úgy, hogy ne vonja el semmi a figyelmüket az imádkozástól. Feltehetően itt nem a kultikus tisztátalanságra kell gondolnunk, inkább a bölcsességirodalom megfontolására, miszerint az életben vannak olyan területek, amelyek közé / köré határvonalat kell húzni. Érdemes elgondolkoznunk ezt olvasva azonban azon is, hogy az apostol ez esetben nyilván nem a napi imádság perceire gondol, hanem egy olyan imádsággyakorlatra utal, ami hetekig eltarthatott. Mivel pedig az élet eseményei váltogatják egymást, az imádság után ismét helye kell legyen a szexualitásnak. Ez azonban csak engedménynek tekinthető Pál részéről, hiszen szerinte a megfelelő az lenne, ha ennek a kísértésnek mindenki ellent tudna állni. Az apostol egyértelműen a szexuális absztinenciát tekinti ideálisnak, amiben ő is él, de azzal is tisztában van, hogy ez nem az emberi akarás eredménye (kiszolgáltatottság a Sátánnak), hanem kegyelmi ajándék.⁴⁷

⁴² Vö. CHRISTIAN WOLFF: *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig, 1996. 133.

⁴³ Lásd RAYMOND COLLINS: *First Corinthians*, The Liturgical Press, Collegeville – Minnesota, 1999. 253k.

⁴⁴ Lásd Schrage, *Ethik*, 188.

⁴⁵ Egészen hasonló az 1Thessz 4,3-5-ben megjelenő helyzet is – vö. PETER RICHARDSON: *Judgment in Sexual Matters in 1 Corinthians 6:1-11*, in *Novum Testamentum* (25), 1983. (37–58), 49k.

⁴⁶ Lindemann, i. m. 159.

⁴⁷ Itt mindenképpen utalnunk kell a Mt 19,12-re, ahol Jézus tanításában is megjelenik egy hasonló gondolat a házasság nélküliséghez kapcsolódóan és nála is, ahogyan Pálnál, a házasságról való le-

Pál házasság melletti érvelésében megdöbbenő, hogy semmilyen tradicionális, vagy fennkölt érv (teremtési rend, utódnemzés, érzelmek stb.) nem jelenik meg⁴⁸, hanem csak a szexualitás szükségessége (hasonlóan 7,9), aminek ez a legmegfelelőbb helye. Ha pedig tényleg csak ennyi a szerepe, akkor valóban „nem érdemes megházasodni” (vö. Mt 19,10 – ahol egészen hasonló érvek hangoznak el és itt is fontossá válik, hogy nem mindenkinek adatik meg, hogy lemondjon a házasságról – 19,10-12). Azt azonban látnunk kell, hogy Pál számra az ellentét nem a cölibátus és házias élet, hanem a cölibátus / házasság és szexuális szabadosság között van.⁴⁹ Ezért azt kívánja hangsúlyozni, hogy a vágyak ellenszere nem lehet a szabadosság, mint ahogyan az aszkézis sem, ami nem a Lélek ajándéka! A perikópa egészét figyelembe véve pedig azt is meg kell említeni, hogy az előzékenység a másik iránt; az alapelv, miszerint a másik igénye érvényesül a testi dolgokban csak egy szeretetkapcsolatban lehetséges⁵⁰, vagyis többről van szó, mint pusztán a testi vágyak kielégítéséről, amire a házasság biztosít keretet.

A következő rövid szakaszban a házasságról és a válásról az apostol specielis eseteket vesz nagytító alá: egyedül élők (8k); házások válása (10k) és a hitetlen házastárssal élők (12-16) problémája. Az özvegyasszonyok mellett a házasság nélkülieket említi (*agamos*), ami éppen úgy vonatkozhat a még, mint a már így élőkre. Mivel pedig ez nem a természetes állapota az embernek (vö. 1Móz 2,18), ezért vezet ez vágyakozáshoz, amin nem mindenki tud úrrá lenni. Pál mégis jobbnak gondolja egyedül maradni, de az sem itt, sem korábban nem derül ki, miért. Aki viszont erre képtelen, annak jobb (ismét) megházasodni, ha nem tudnak önuralmat gyakorolni. Ha pedig valakik keresztyénekként kötnek házasságot, akkor azt ne bontsák fel, ahogyan Jézus azt parancsolta (7,10). Pál továbbra is ragaszkodik mindkét fél egyenlőségéhez ebben a kérdésben is, sőt feltűnő, hogy a keresztyének válásának tiltásánál elsőként a nő válását említi és csak az utolsó félmondatban jelennek meg a férfiak. Hasonlóan tehát Márkhoz (Mk 10,12), Pál is tud arról, hogy a nő is elválhat a férjétől sőt, ez szerepel az első helyen. Feltételezhetjük tehát, hogy a korinthusi gyülekezetben, ebben a tekintetben abszolút egyenjogúság volt a férfiak és a nők között.⁵¹ A gondolat folytatásában megint csak feltűnő,

mondás eszkatológiai érvekkel van alátámasztva: azért lehet erről lemondani, hogy ezzel teljesen felszabaduljon az Isten országával eljött ajándékokra és feladatokra – vö. Schrage, *Ethik*, 82.

⁴⁸ Ezt látva viszont nem lepődhetünk meg azon, ha a reformátorok is hasonlóan érvelnek – vö. Kovács Krisztián, i. m. 137k.

⁴⁹ Vö. MARGARET Y. MACDONALD: *Women Holy in Body and Spirit: the Social Setting of 1 Corinthians 7*, in *NTS* (36), 1990. (161–181), 163.

⁵⁰ Vö. Schrage, *Ethik*, 188.

⁵¹ Vö. Greeven, i.m. 384.

hogyan amiként a Római levélben (Róm 7,2k), ahol a férfi újraházasodásáról szó sincs, csupán a nőéről, úgy itt is arról olvasunk, ha a nő elválnak, akkor maradjon házasság nélkül (vö. Lk 16,18 ezzel szemben a Mt 19,9 csak a férfit említi). Elképzelhető, hogy azért tárgyalja itt is és a következő „vegyes házasságok” esetében is a nőket nagyobb részletességgel Pál, mert a nők esetében volt elterjedtebb az elkülönülés / válás a házastárstól a vallási meggyőződésük miatt.⁵²

A keresztyén közösségekre jellemző volt a hitetlen házastárs, sőt kezdetben nyilván ezek a „vegyes házasságok” lehettek többségben. Ez a helyzet legfőképpen a keresztyén fél részére okozhatott vallási problémát, de a hitetlen partner életében is nehézségekkel járhatott a társadalmi megítélés miatt. Amennyiben ez a keresztyén házastárson áll – folytatja Pál, a másik hitetlensége miatt nincs (vallási) oka elválni, hiszen ezzel nem teszi kockára megszentelt voltát (nyilván olvasói vélték valósnak ezt a veszélyt), sőt a házastárs is valamilyen módon részesedik ebből a szentségből, ami Istentől ered (*passivum divinum*; lásd továbbá 6,11).⁵³ Mivel a teremtettség Krisztus tette által, és váltsága miatt a tökéletesség felé halad, ezért a keresztyének házassága segítheti a megtérést és a megváltást.⁵⁴ Ugyanakkor az aktuális helyzetre tekintettel – felülírva a korábbi tiltást – egy esetben elképzelhető a válás: amennyiben a nem hívó fél teszi meg az ehhez szükséges lépéseket (15). A „nincs szolgaság alá vetve” kitétel valószínűleg a házasság felbontására vonatkozik: ilyen esetben mentesül a keresztyén fél a jézusi rendelkezés alól. Pál – eltérően a Mk 10,11k-től – itt nem tárgyalja az újraházasodás lehetőségét. A „békességben élés”-re való elhívás pedig több mindenre vonatkozhat: arra hívná olvasóit, hogy váljanak el a béke megőrzéséért? Vagy inkább arra, hogy a béke megőrzése nem lenne más, mint a házasság megőrzése, ameddig csak lehet? Ha ez a második, akkor viszont a kijelentés a 12-15 versekre vonatkozik. Ez utóbbi mellett szól, hogy a szakaszt záró vers is ugyanerre az egységre mutat: az embernek meg kell tennie mindent, de a megmentés Isten kezében van.⁵⁵

A 7,17–24-ben úgy tűnhet, hogy Pál egy ún. *digressziót* alkalmaz (egy melléktémával nyomatékosítja érvelését). De valószínűbb az A-B-Á konstruk-

⁵² Lásd Macdonald, i. m. 170k.

⁵³ A témához WOLFGANG SCHRAGE: *Der erste Brief an die Korinther* 2., Benzinger – Neukirchener Verlag, Zürich – Neukirchen Vluyn, 1995, 106; Collins, i. m. 266: elképzelhető, hogy ez az 1Kor 6,15–18 tükörképe.

⁵⁴ Reicke, i. m. 321.

⁵⁵ Vö. Cserhádi, i. m. 320.

ció,⁵⁶ hiszen egy olyan témát érint diatribe stílusban,⁵⁷ ami később is visszaköszön (pl. 1Kor 12,13; Gal 3,27–28): a keresztség közösségében eltűnnek a társadalmi különbségek, ezért mindenki nyugodtan élhet abban, amiben elhívatott, hiszen a közösségben nincs különbség. A Gal 3,27–28 azért különösen érdekes most, mert ott megjelenik a nők és férfiak kettőse is, ami ebben a fejezetben a főtémánk, és akiknek szintén meg kell maradniuk elhívásuk állapotában (7,12–15).⁵⁸

Ezt követően Pál felelevenítve az elejtett szálát, ismét párhuzamosan tárgyalja férfiak és nők helyzetét ugyanazon problémához kapcsolódóan (a *partenos* kifejezés férfira is vonatkozhat – Jel 14,4). Most a házasság előtt állókat szólítja meg (a jegyesség intézményét a zsidóság és a római jog is ismerte: az eljegyzett felek tulajdonképpen már házasnak minősültek⁵⁹). Az első intés – ami Pál személyes tapasztalatán nyugszik – esetében látnunk kell, hogy a korábban megkezdett gondolat folytatódik: meg kell maradni abban a helyzetben, amiben elhívatott (25–27) a küszöbön álló megpróbáltatások miatt. Ha a házasság mellett dönt, fel kell készülni a gyötrelmekre a testben (28). Az nem derül ki, hogy pontosan milyen gyötrelmekre gondol Pál. Van, aki úgy véli, a megpróbáltatás és gyötrelmek a végső időkre utalna,⁶⁰ más ezeket a fogalmakat a jelenre vonatkozóan gondolja: ez a világ dolgaival törődés lenne, mindannak megteremtése, ami szükséges az élethez.⁶¹ Mindezt azonban semmisé tenni látszik, hogy az idő „összetorlódomott”⁶², ezért úgy kell élnünk, hogy mindez nincs (29–31). Talán arra kell gondolnunk, hogy éppen a lemondás miatt (29) fognak jobban szenvedni, akiknek van házastársuk (lásd 7,9)?

A 32–34 érvelése talán a legnehezebben érthető: mire gondolhat Pál, amikor a világi dolgokról beszél? Az apostol nem pusztán a sztoikus filozófia gondolatát ülteti át⁶³, hiszen Jézus tanításában is megjelenik a megosztottság (*merimn*- szótó: részdolgokra emlékezés, részekre osztás) problémájában, amiben szintén az aggodás / aggodalmaskodás gondolata jelenik meg (vö. Mt 6,25–34), hogy az ember biztosítsa mindazt magának, amiről úgy véli, szüksége van rá. Ez pedig nyilván rengeteg időt és energiát felemészít.

⁵⁶ Collins, i. m. 274–276.

⁵⁷ Lásd WILL DEMING: A Diatribe Pattern in 1Cor. 7:21-22: A New Perspective on Paul's Directions to Slaves, *Novum Testamentum* (37), 1995. (130–137).

⁵⁸ Vö. Wolff, i. m. 147.

⁵⁹ Lásd B. Reicke, i. m. 319.

⁶⁰ Schrage, *Korinther*, 156–159.

⁶¹ Vö. Wolff, i. m. 154k.

⁶² Cserháti, i. m. 337.

⁶³ Lásd DAVID L. BLACH: 1 Cor 7:32-35 and Stoic Debates about Marriage Anxiety, and Distraction, in *Journal of Biblical Literature* (102/3), 1983. (429–439).

Ugyanakkor arról nem beszél Pál, hogy a viharokban kettőnek sok esetben könnyebb megállni, mint egyedül... Itt is azonban észre kell vegyük: kölcsönös nehézsége a házasságban élőknek, hogy a férfi és a nő is házastársa tetszését keresve kerülhet nehéz helyzetbe. Vagyis ebben is azonos a két fél!

A 36. vers fordítását meglehetősen nehéz. Függ attól, hogy kit gondolunk megszólítva a versben: az apát (Károli, Káldi),⁶⁴ vagy a jövőendő férjet (RÚF, Simon Tamás László⁶⁵); másrészt az üperakmosz kifejezéstől, aminek jelentése hozzávetőleg: amikor valaki az ereje teljében van; ezért attól függően, hogy a férfira (RÚF, Simon Tamás László), vagy a nőre (Károli, Káldi) vonatkoztatjuk, más értelmet ad. És létezik lehetőségként e kettő keveréke: ha a férfi úgy gondolja, hogy tisztességtelenül bánik a jegyesével (mert túl sokáig hezitál) és a hölgy „elhervad”, akkor vegye el.⁶⁶ Az érvelés kifutásán azonban ez mit sem változtat: ha házasságot kötnek, az jó, de még jobb, ha nem – feltűnő, hogy ennél a példánál nincs nyoma az eddig megtapasztalt kölcsönösségnek, itt csak a férfi szemszögéből tárgyalja az esetet Pál. Ennek oka feltehetően abban keresendő, hogy a házasságkötésben egyértelműen a férfinak (férjjelölt, ill. az apa) volt aktív szerepe.

A 39k versekben feltehetően az özvegyeségre jutott eljegyzettekéről⁶⁷ szól Pál és megismétli, amit a 8k (10k) versekben mondott. Elképzelhető, hogy a 739k-ben megszólaló tanács túlhangsúlyozása vezetett az 1Tim 5,14-höz (vö. 1Tim 5,9–11), vagy ők lettek volna azok az asszonyok, akikre a 2Tim 3,6 utal?⁶⁸ Ugyanakkor az apostol számára fontos, hogy amennyiben szabadon dönt a nő, új partnere mindenképpen keresztyén (az Úrban) férfi legyen. De még ennél is jobb, ha sikerül egyedül maradnia (40). Ez viszont, mint karizma, mint ajándék adatik némelyeknek, tehát nem lehet kötelezővé tenni, másfelől, azért adatik – mint ahogyan minden karizma (vö. 1Kor 12,7) – hogy használjon vele a közösségnek, hogy épüljön általa a gyülekezet, vagyis feladat is egyben.

Azt látjuk tehát, hogy miközben Pál a házasság nélkül maradást tartja a legjobb életformának,⁶⁹ a házasságon belül ugyanolyan mércével méri

⁶⁴ Ez a fordítás azért lehetséges, mert ebben a korban a lány férjhez adása alapvetően az apa joga és kötelessége volt, ami nem feltétlenül zárta ki az ifjú pár szerelmét – lásd B. Reicke, i. m. 319.

⁶⁵ SIMON TAMÁS LÁSZLÓ (ford.): Újszövetség, Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma, 2015.

⁶⁶ Lásd Cserhádi, i. m. 334k. 339.; Schrage, Ethik, 189.

⁶⁷ Schrage, Korinther, 204.

⁶⁸ Vö. Macdonald, i. m. 164.

⁶⁹ Ehhez kapcsolódóan mindenképpen utalnunk kell rá, hogy ez a fajta magatartás egészen idegen volt a korabeli zsidóságban és a pogányságban sem volt elterjedve, még ha nem is példa nélküli. Ugyanakkor a keresztyénségen belül – vélhetően leginkább a végidők közelre várása miatt, ill. az egyedül Isten ügyében járás miatt – nem számított furcsának – vö. H. Ringeling, i. m. 433. továbbá B. Reicke, i. m. 318k.

mindkét felet, ami az egymás és a család iránti kötelezettségeket illeti. Noha egyértelmű, Pálnál a nők pozitív megkülönböztetése a házasságon belül, pontosabban a válás elbírálásánál, már nem jelenik meg akkora hangsúllyal, mint ahogyan azt Jézusnál láttuk, viszont a házasságon belüli egyenjogúság és ennek védelme kimutatható, ami viszont Jézus tanításában nem ennyire karakteres. Miközben megkérdőjelezhetetlen az apostol számára, hogy a férfi a családfő (1Kor 11,3), ugyanakkor hatalmát az egyenjogúság biztosítására kell felhasználnia.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Vizsgálatunk végén megállapíthatjuk, Jézus és Pál a házasság intézményét gondolja a legmegfelelőbbnek egy férfi és egy nő kapcsolatához. Mindketten tisztában vannak azokkal a veszélyekkel, amelyek a házasságok felbomlásához vezethetnek. Eddig semmi meglepő nincs a kapott eredményekben, ezért kár volt megírni a cikket. Ami viszont meglepő – különösen egy férfiközpontú társadalomban, amilyenben éltek –, az Jézus esetében egyértelműen a nők pozitív megkülönböztetése. Tehát nem csupán arról van szó, hogy Jézus a nőket egyenjogúként kezelte – ami már önmagában forradalmi gondolat volt ebben a korban⁷⁰ – hanem egyenesen pozitív diszkriminációt alkalmazott velük szemben a házasságon belül. Ez a motívum Pálnál nem jelenik meg ennyire karakteresen, viszont nála az válik egyértelművé, hogy a házasságban a két fél azonos jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezik és tartozik. Isten kijelentése alapján Jézus és Pál, a házasságról tanítva, arra mutatnak rá, ami aztán hosszú évszázadokra feledésbe merült, a nők és férfiak egyenlő felek a házasságon belül, ugyanolyan jogokkal és kötelezettségekkel Isten és egymás iránt, de éppen a férfi természetéből adódóan a nők jóval nagyobb védelmet kell élvezzenek a házasságban. Ezt elfogadni a „keresztény” Európában kicsit tovább tartott, mint azt, hogy a Föld kering a Nap körül, ugyanakkor azt sem jelenthetjük ki, hogy mára mindez megvalósult. Sokkal inkább olybá tűnik, ma sem ezek alapján tájékozódnak az emberek, amikor a házasságra gondolnak és végképp nem, amikor házasságon belüli szerepüket, jogaikat és kötelezettségeiket fogalmazzák meg.

⁷⁰ Schrage, Ethik, 81.